

İsmail Beşikçi Vakfı Kürtlerin 1915'ini araştırıyor

Posted on 31/05/2014

İsmail Beşikçi Vakfı, 1915'in yüzüncü yıldönümü yaklaşırken Diyarbakır özelinde bir araştırma başlattı. Yaklaşık 8 aydır devam eden proje kapsamında bölgede yaşayan, farklı yaş ve sınıflara mensup Kürtler ile Kürt aydın ve siyasilerle konuşuldu. Namık Kemal Dinç, Adnan Çelik, Kadir Kaçan, Tülin Dağ ve Serdar Öztürk tarafından yürütülen "1915 - Diyarbakır ve Kürtler" isimli sözlü tarih çalışmasıyla yaşananların nasıl aktarıldığı, hangi kelimelerin kullanıldığı ortaya çıkarılırken Kürtlerin 1915 olaylarındaki rolü de sorgulanıyor. Çalışmanın detaylarını öğrenmek için projenin yürütücülerinden Namık Kemal Dinç ve Adnan Çelik ile konuştuk.

Çalışmanın neden Diyarbakır sınırları içinde yapıldığını, kullandıkları yöntemi ve elde ettikleri bazı sonuçları paylaşan Dinç ve Çelik, o dönem Diyarbakır ismiyle anılan vilayetin siyasi yapısını da anlattılar.

"Kürtlerin nasıl bir rol oynadıklarını kendilerinin anlatımıyla dile getirmek istedik" diyen Dinç ve Çelik, görüşmelerde dile getirilen hikayelerin büyük bir kısmının katliama iştirak eden aktörlerin, sonrasında başlarına gelen musibetlerle ilgili olduğunu söyledi. Dinç ve Çelik, "Ermeni kadın ve çocukları öldüren yerel milislerin bulaşıcı hastalıkla korkunç bir şekilde ölmesi" gibi anlatımları, somut bir yüzleşmeye evrilebilecek "sembolik yüzleşme" olarak adlandırıyor.

Kürtler arasında ilk kez 1915'e dair sözlü tarih çalışması yapıldığını vurgulayan Dinç ve Çelik'in sorulara verdiği yanıtlar şöyle:

'Kürtler Ermenilerle empati yapma ihtiyacında'

- Bu projeyi yapma fikri nasıl oluştu?

Namık Kemal Dinç: Bu araştırmanın ortaya çıkış fikri, temel olarak 1915'te Ermeni halkının yaşadığı facianın Kürtler arasında daha fazla konuşulmaya başlanmış olmasından doğmuştur. Türkiye'de genelde aydınlar ve daha dar bir zümre içerisinde konuşulan Ermeni meselesi, Kürtler arasında çok geniş kitleler tarafından konuşulmakta ve tartışılmakta. Belki de bugün yaşadıkları mağduriyetin bir sonucu olarak geçmişi hatırlamakta ve Ermeni halkıyla bir nevi empati yapma ihtiyacı duymaktadır. Bugününü ve geleceğini kurmak konusunda oldukça büyük bir irade sergileyen Kürtler, diğer yandan kendi geçmişleriyle yüzleşerek daha güçlü adımlar atmaya istemekte. Biz de bu çabalara bir nebze katkı sunmak istedik.

- Bu çalışmayı kimler destekledi? Projeyi kimler yürütüyor?

Dinç: İsmail Beşikçi Vakfı bünyesinde yürüttüğümüz "1915-Diyarbakır ve Kürtler" isimli projemize Ekim 2013 tarihinde başladık. Bu yılın sonunda bitirmeyi planladığımız proje Anadolu Kültür, Açık Toplum Vakfı ve Global Dialogue gibi kurumlar tarafından destekleniyor. Projemiz beş kişilik bir ekiple yürütülüyor. Bizim dışımızda Kadir Kaçan, Tülin Dağ ve Serdar Öztürk arkadaşlarımız da proje için çok ciddi bir emek veriyorlar. Ekip temelli bir çalışma olmasaydı böylesi kısa bir sürede bu kadar yol alamazdık.

'Görüşmeler anadilde yapıldı'

- Bu çalışmada hedef kitleniz kimlerdi? Görüşmeleri yaparken kriterleriniz nelerdi?

Dinç: Projenin hedefi, Diyarbakır özgülünde 1915'in hatırlanma, anlatılma ve aktarılma

hallerine odaklanmak, bu konuda oluşan hafızayı gün yüzüne çıkarmak. Dolayısıyla bunu ortaya çıkarabilmek için Diyarbakır'ın il merkezinden ilçelerine her bölgesinden insanlarla görüştük. Yine değişik sınıf, tabaka ve siyasal düşünceden insanlar olmasına gayret ettik. Yaşlı, genç, kadın, erkek, köylü, işçi, memur, meslek erbabı, işsiz, burjuva, dini bütün, seküler, milliyetçi, demokrat, sosyalist toplumun birçok farklı kesimiyle görüşmeler yaptık.

İlke olarak, insanların kendilerini en iyi ifade ettikleri dilde konuşmasını istedik. Bunun için de özellikle anadilde konuşmalarına imkan sağladık. Diyarbakır'da Kürtçe'nin Kurmanci ve Zazaki lehçeleri konuşuluyor. Her iki lehçede de insanların anadillerinde görüşmeler yapılması belki de proje için en önemli artılardan biri oldu.

'Kürtlerin soykırımdaki rolü'

- 2015'e bir yıl kala birçok çalışma yapılıyor. Diyarbakır özelinde yaptığınız bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı ne?

Dinç: Son yıllarda Ermeni soykırımına dair tartışmalar ve araştırmaların yoğunlaşması söz konusu. Bunun iki nedeni var: Birincisi, 2000'lerden itibaren Ermeni meselesinin artarak gündeme gelmesidir. İkincisi ise, soykırımın yüzüncü yılının yaklaşmasıdır. Özellikle yüzüncü yılında soykırımın önemli bir gündem oluşturacağı düşünülerek hem devlet cenahı, hem de Ermeniler cephesinden ciddi bir hazırlık var. Devlet bir yandan klasik inkarcı refleksini sürdürürken, diğer yandan Başbakan Tayyip Erdoğan'ın son "taziye" açıklamasında olduğu gibi farklı manevralar yapma arayışında. Bu yoğun tartışma içerisinde gündeme gelen unsurlardan biri de Kürtlerin soykırımdaki rolü. Kürtler sözlü kültür ve geleneği, hafızası çok güçlü olan bir toplum. 1915'e dair bugüne kadar özellikle Ermeni toplumu nezdinde sözlü tarih çalışmaları yapılmış olsa da Kürtler arasında böyle bir araştırma yapılmamıştı. Bir devlet sahibi de olmadıkları için Kürtlerin yazılı arşivleri yok. Biz de buna istinaden Kürtlerin 1915'e dair toplumsal hafızasını deşmek, hem hadisenin

kendisini nasıl hatırladıklarını, nasıl ifade ettiklerini anlamak, kuşaklar arasında bu aktarımı takip etmek, hem de kendilerini bunun neresine koyduklarını, nasıl bir rol oynadıklarını kendilerinin anlatımıyla dile getirmek istedik.

'Diyarbakır merkez, valisi soykırım organizatörü'

- Neden özel olarak Diyarbakır'ı çalışma alanı olarak seçtiniz?

Dinç: Saha olarak Diyarbakır'ı belirlememizin birkaç nedeni var. Diyarbakır, öncesini bir kenara bırakırsak, Osmanlı devletinin hakimiyetine girdiği günden bugüne kadar bölge açısından hep bir idari merkez konumundadır. 1847 tarihinde kurulan Kürdistan Eyaleti'nin merkezi Diyarbakır'dır, ki çok geniş bir alanda yönetsel merkezdir. Yine 1915'te de oldukça önemli ve merkezi bir konumdadır. Bu konumu yaratan faktörler, Diyarbakır Valisi Dr. Reşit'in soykırımda oynadığı organizatörlük ve kan dökücülükte sınır tanımaması kadar, Diyarbakır'ın kuzeyden gelen Ermeni kabileler için bir geçiş güzergahı olmasıdır. Suriye'de Deyr-i Zor bölgesine gönderilen Ermeni kabileler Diyarbakır'den geçmek zorunda kalmışlar ve bu esnada saldırılara, katliamlara uğramışlardır.

1915'ten farklı olarak bugünün Diyarbakır'ı, Kürtler tarafından payitaht, yani başkent olarak kabul edilip, Amed olarak yeni bir hafızanın, geleneğin merkezi konumundadır. 1990'larla birlikte Amed (Diyarbakır) şehri Kürt hareketinin en önemli ve güçlü olduğu merkezlerin başında gelmektedir. Diyarbakır'ın eski büyükşehir belediye başkanı Osman Baydemir, 2009 yerel seçimi öncesinde "Diyarbakır bir kaledir" derken, Kürt siyasi hareketinin sağlam bir destekçisi olduğunu dile getirmekteydi. Politizasyonun Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu Diyarbakır şehrinde, halkın 1915 ve Ermeniler hakkında giderek daha gür bir ses ve cesaretle konuşmaya başlaması da önemlidir. Kürt siyasi hareketinin şehrin yaşamına, insanlarına, ilişkilerine, kültürüne damgasını vurduğu Diyarbakır, belki de bugünü ve geleceği inşa ederken geçmişle yüzleşme, hesaplaşmanın gereği olarak 1915'i hatırlıyor ve

konuşma ihtiyacı duyuyor.

'Diyarbakır'da Osmanlı hakim, Kürtler silahlı, Ermeniler örgütsüz'

- Diyarbakır'da aldığınız sonuçlar, bölgedeki diğer iller ile benzerlik ya da farklılıklar oluşturuyor mu?

Dinç: Aslında oldukça kritik bir soru bu. Biraz da "Kürtlerin Ermeni soykırımında rolü nedir" gibi bir soruyla bağlantıları var. Sanki bunun devamında bu soru gelecekmiş gibi bir hissiyat da yaratıyor. Bunları akılda tutarak sizin sorunuza cevap verecek olursam, öncelikle kesin bir sonuç ve yanıtımızın olmadığını belirtmek isterim. Elbette bazı düşüncelerimiz ve öngörülerimiz var ama genelleme ve karşılaştırma yapabilmek için Diyarbakır dışında diğer lokalleri de incelemek gerekir. Bizim çalışmamızın Diyarbakır'la sınırlı olması karşılaştırma yapmamıza ve genellemelere ulaşmamıza imkan tanımıyor. Fakat daha önce yapılmış farklı çalışmalardan da biliyoruz ki, Kürtlerin yaşadığı birçok yerde 1915'in hikayesi Diyarbakır'a hem benziyor, hem de benzemiyor. Benzerlikler ve benzemezlikler hem yerel aktörlerin, hem de yerelin dışından gelip sürece dahil olan aktörlerin örgütlülüğü, ilişkileri, konumlanışı ve bu ilişki ve çatışmadaki durumla ilgili.

Unutulmamalı ki, soykırım savaş koşullarında gerçekleşiyor. Daha önemlisi, savaşın bir sonucu olarak Ermeni ve Kürtlerin ortak yaşadığı toprakların bir kısmı yabancı bir işgal gücü (Rusya Ordusu) tarafından ele geçirilmiş. Osmanlı devleti, bütün bölgelerde nizami teşkilatlarını kurmuş egemen bir devlet konumunda. Kürtler bütün parçalılığına ve örgütsüzlüğüne rağmen, modern öncesi dönemlerden kalan, -belki Hamidiyelerin bir nevi devamı gibi görülebilecek- silah ve güç sahibi yerel bir unsur. Ermenilerin örgütlülüğü ise Van, Sason, Zeytun gibi lokal bazı bölgelerle sınırlı.

Buradan bakacak olursak, Diyarbakır savaş sırasında işgale uğramış bir bölge değil. Burası

çok önemli çünkü Osmanlı devleti bütün örgütlülüğü ile burada egemen konumunu sürdürüyor. Keza Kürtler de hem aşiret yapısı, hem geçmişten kalan, eski güç ve takati olmasa da ileri gelen beyleri, hem de Diyarbakır şehir merkezinde yeni gelişen ve önemli oranda İttihat ve Terakki ile eklemlenmiş eşraf tabakası ile bölgede hayli önemli bir güç. Ermeniler ise Diyarbakır'da nicelik olarak kalabalık olsa da nitel olarak zayıf ve örgütsüz, genellikle kendi halinde, günlük yaşam galesi ile uğraşan bir insan topluluğu. Diyarbakır'da Ermenilerin Kürtlere yönelik saldırısına dair anlatı neredeyse yok gibidir. Bir tek Kulp bölgesinde sınırlı bazı anlatılar var ki, bu da aslında Kulp'la sınır olan Sason bölgesinde örgütlü Ermenilerin uzantısı niteliğindedir.

Tekrar başa dönecek olursak, bütün bu güçlerin konumlanışını bilmeden ve diğer bölgelerin özgünlüğünde bunları takip edip, oralardaki hikayeleri dinlemeden karşılaştırma yapmak ve yanıt vermek sağlıklı olmaz.

Kürtler 1915 için hangi kelimeleri kullanıyor?

- Diyarbakırlılar 1915'i hatırlıyor mu ve nasıl adlandırıyor?

Adnan Çelik: Diyarbakır'da 1915'e dair canlı ama parçalı bir hafızanın varlığından bahsetmiştik. Sahadaki görüşmelerin çoğunda 1915'te yaşananları Kurmancî ve Zazakî lehçelerinde tanımlayan birçok değişik ifade kullanıldı. Bu ifadeler bize hem yaşananların gerçekliğine dair, hem de Kürt toplumunda bu yaşananların ne şekilde anlamlandırıldığına dair de son derece ilginç veriler sunuyor. Aslında 1915'te tam olarak ne olduğuna dair en objektif bakışı da bu ifadeler oluşturuyor. Örneğin görüşmelerin neredeyse tamamında 1915'te yaşananları anlatan "Fermana fillehan", "qetilkirina fillehan", "firxûna fillehan", "kuştina fillehan" ve "dema birrînê" gibi Kürtçe ifadeler kullanıldı. Bunlar Türkçeye "katletmek", "yok etmek", "kökünü kurutmak", "kesme dönemi" olarak çevirebilir. Bu da sanırım bize Diyarbakırlıların 1915'i nasıl adlandırdıklarına dair net bir fikir veriyor ve az

önceki soruda bahsettiğimiz çıplak şiddeti gösteriyor.

- Diyarbakır özelinde yaptığınız bu çalışmayla Kürtlerin rolüne dair bir genelleme yapabilecek misiniz?

Dinç: Bu araştırma özgülünde Kürtlerin rolüne dair genelleme yapmanın iki temel zorluğu var. Bunların ilki araştırmanın yöntemiyle, ikincisi ise araştırmanın sınırları ile ilgilidir. Araştırmayı sözlü tarih yöntemine dayalı olarak gerçekleştirdik. Sözlü tarih yöntemi son yıllarda Türkiye’de yaygınlık kazanan bir tarih araştırması yöntemi. Genelde resmi tarihte yer bulamayan kesimler üzerinden yürüyen, bu anlamda tarihin demokratikleşmesine katkı sunan önemli bir yöntem. Ancak, sizin sorduğunuz gibi çok kritik, tarihi bir soruya sadece sözlü tarih yöntemine dayanarak, diğer araştırma tekniklerini devreye sokmadan, örneğin belge ve arşiv taraması yapmadan, başka araştırmalarla karşılaştırmaya gitmeden yanıt vermek doğru olmaz.

İkincisi ise araştırma alanının sınırlarıyla alakalı. Başlangıçta da söylemiştim, bu araştırma Diyarbakır’la sınırlı. Diyarbakır üzerinden Kürtlerin yaşadığı her yerde aynı hikayeyi genellemek bizi yanılsıza götürebilir. En basitinden Diyarbakır, 1915’te işgale uğramamış, Rus Ordusu’nun işgaline mücavir vilayet konumunda.

Kürt aydınlar 1915’i nasıl okuyor?

- Proje kapsamında aydınlar ile de görüşmeler yaptınız, bu kapsamda neler söyleyebilirsiniz?

Çelik: Daha önce de belirttiğimiz gibi proje kapsamında yaptığımız görüşmelerde her kategoriden insanlara ulaşmayı hedefledik. Bu kapsamda Kürt aydın, yazar ve siyasetçilerinden de bazıları ile görüşmeler yaptık. Diğer görüşmecilerden farklı olarak dikkat çekici yanların başında bu kategoriden görüşmecilerin 1915’e dair analizlerini sadece

Kürt sözlü hafızası üzerinden değil, aynı zamanda bu konuya dair yaptıkları okumalarla harmanlayarak kendi ideolojik konumları doğrultusunda dile getirmeleriydi. Özellikle Kürtlerin 1915'teki rolünü tartışırken daha "politik" bir yerden konuşan aydınların şaşırtıcı bir şekilde 1915'i analiz ederken meselenin tarihselliğini oturtmada ve 1915'e giden yolda Kürt-Ermeni ilişkilerinin dönüşümünü neden-sonuç ilişkileri içerisinde kurmada zorlandığını fark ettik. Kanımca bu zorlanmanın esas nedeni, aslında 1915'i Kürtlerin tarihsel mecrasında tali bir zaman-olay olarak görmeleri. Örneğin Kürtlerin binlerce yıllık tarihine dair oldukça detaylı bilgiler sunan bazı görüşmecilerin 1915'e son derece genel geçer bilgilerle yaklaşması bunu açıkça gösteriyor. Bu durumun temel nedenlerinden birisi de özellikle 20. yüzyıl Kürt tarihini Türkiye Cumhuriyeti tarihiyle birlikte okumanın yarattığı tahribattır. Cumhuriyetin kurucu tarih anlatısında neredeyse hiç yer bulamayan, balsa bile inkar temelinde işleyen 1915 meselesinin bu görünmezliği ve talileştirilmesi boyutunun bazı Kürt aydınlarının da tarihle kurdukları ilişkiyi etkilediğini söylemek mümkün.

"Kürtlerin 1915'e katılması tercihti; 'kullanıldık' söylemi doğru değil"

- "Kullanıldık" ifadesini sık duyuyor musunuz? Tarihçi olarak bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Çelik: Aslında bu "kullanıldık" söylemi Türkiye'de sadece 1915'e dair değil, hayatın birçok alanında sıklıkla duyduğumuz bir klişeye dönüştü. Bu söylemin diğer alanlardaki kullanımını tartışmayı başka zamana bırakarak, Kürtlerin 1915'teki rollerine dair yapılan değerlendirmelere dönersek birkaç temel noktaya işaret etmek istiyorum.

Bunlardan ilki Kürtler arasında 1915'te yaşananlar bağlamında dile gelen "kullanıldık" söyleminin birçok açıdan son derece anakronik olduğu gerçeğidir. Aradan geçen yüzyıllık zaman içindeki toplumsal dönüşümler ve ulusal bilincin gelişimi gibi değişkenleri göz önünde bulundurmadan şimdinin bakış açısıyla o dönemde soykırıma iştirak etmiş bazı Kürt

aktörlerinin kullanıldığını söylemek aslında “Kürtler hiçbir zaman bilinçli olarak böylesi bir pratiğe katılmazlar, eğer katılmışlarsa kandırılmışlardır, kullanılmışlardır” demenin farklı bir versiyonudur. Bu söylem doksanlarda koruculuk sistemine dahil olan Kürtler için de kullanıldı ve hatta yaptığımız saha görüşmelerinde de özellikle bu “kullanıldık” söylemini dile getirenler, o dönemde soykırıma katılan Kürtler ile doksanlardan beri PKK’ye karşı devlet safında yer alan korucular arasındaki benzerlik ve sürekliliklere vurgu yaptılar. Bu, Kürt toplumunun son derece homojen, yekpare, toplumsal çatışma ve güç ilişkilerinden arınmış olduğunu varsayan bir idealleştirmenin sonucudur. Oysaki iktidar ve çıkar ilişkilerinden bağımsız bir toplumsal alandan bahsetmek mümkün olmadığına göre, Kürtler de bundan azade düşünülemez, o yüzden de hem 1915’te soykırıma katılan, hem de doksanlarda koruculuğu kabul eden Kürtlerin bu tercihlerini onların kişisel tercih yapma iradelerini sınırlayan “kullanıldılar” söylemine hapsedmek mümkün değil.

‘Sembolik yüzleşme var’

- Görüştüğünüz Diyarbakırlılar yüzleşmeye hazır mı? Anlatılarda yüzleşmeye dair neler anlatılıyor?

Çelik: Tabii burada her şeyden önce geçmişle yüzleşmeden tam olarak neyi kastettiğimizi netleştirmemiz gerekiyor. 1915’te yapılanların soykırım olup olmadığı mı? Kürtlerin de soykırıma iştirak ettiklerini kabul etmeleri mi? Ermeni halkından özür dilenmesi mi? El konulan Ermeni mallarının iadesi ya da tazminatının ödenmesi mi?

Görüşmelerde dile getirilen hikayelerin büyük bir kısmı soykırıma iştirak eden aktörlerin, sonrasında başlarına gelen musibetlerle ilgiliydi. Örneğin Ermeni kadın ve çocukları öldüren yerel milislerin bulaşıcı hastalıkla korkunç bir şekilde ölmesi, Ermeni kirvesini öldürdüğü yerde bir yıl sonra kendi komşusu tarafından öldürülen köylü, yaşlılığında geceleri gördüğü kâbuslar yüzünden uyuyamayan “cellatlar”, el koyduğu Ermeni mallarından dolayı çocuğu

olmayan yani “ocağı kör olan” ağaların hikayelerini dinledik.

Bütün bu hikayelerde hakkın yerini bulmadığı, adaletin gerçekleşmediği bir yüzleşme zemini var aslında. Bizim bu proje kapsamında geçmişe dair sembolik yüzleşme olarak tariflediğimiz bu anlatıların Kürt toplumunda 1915 ile gerçek anlamda yüzleşmeye dair çok önemli bir imkan sunduğunu düşünüyorum. Somut yaşantıların soyut düzeyde bir adalet talebine ya da adaletin gerçekleşmesi durumuna dönüştüğü bu anlatılar aslında günümüzde sıklıkla dile getirilmeye başlanan onarıcı adalet yaklaşımının doğal bir örneğidir. Bu açıdan Kürtlerin 1915’e dair bir yüzleşmeyi soyut ve gömülü bir şekilde gerçekleştirmelerinin, somut bir yüzleşmeye de kapı araladığını, bu imkânı büyütecek politik çerçevelerin Kürt hareketi aracılığıyla geliştirilebileceğini düşünüyorum.

- Dinlediğiniz hikayeleri nasıl işlemeyi düşünüyorsunuz?

Çelik: Öncelikle şunu belirtmekte fayda var. Geçmiş anlamaya, hatırlamaya yönelik sözlü tarih çalışmalarının en zorlayıcı yanlarından birisi de dile gelen hafızanın, hatırlama biçimlerinin bölük pörçük ve parçalı yapısı. Bu yüzden sahada gerçekleştirdiğimiz sözlü tarih görüşmelerinin de en büyük özelliği 1915’e dair hikâyelerin bütünlüklü olmayışı, çeşitli olay eskizleri şeklinde dile geliyor olması. Hem aradan oldukça uzun bir süre geçmesi ve buna bağlı olarak ilk ağızdan dinleme olanağımızın olmayışı, hem kuşaklararası aktarım sürecinde unutilan, yeniden eklenen boyutların olması da bir başka gerçeklik olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin 1915’e dair bütün hikayelerin yegane ortaklığı çıplak bir şiddet anlatısıyla hatırlanıyor olmaları. Bazen bu şiddetin yoğunluğu hikayenin bağlamının ve aktörleri üzerine düşünmenin de önüne geçebiliyor. Bu yüzden yaptığımız görüşmelerin başlangıcında görüşmeciler tarafından dile gelen bu çıplak şiddet hikayelerinin toplumsal, mekânsal ve faillik bağlamını da ortaya çıkaracak detay sorularla hikayeleri bütünlüklü bir çerçeveye kavuşturmaya çalıştık. Bunun için ikinci görüşmelerle, aynı aile ya da köyden başka bireylerle görüşmeler yapıp adeta bir puzzle’ın parçalarını birleştirir gibi anlatıları bütünlüklü bir çerçeveye kavuşturmaya gayret ettik. Ancak bundan sonra tüm saha

görüşmeleri boyunca ortaya çıkan verileri, hem meselenin tarihselliğini oturtma, hem de anlatılarda öne çıkan esas temalar şeklinde başlıklandırarak 1915 kontekstini Diyarbakir örneğinde bütüncül bir şekilde sunmaya çalışıyoruz.

- Bu çalışma barış sürecine ya da Türkiye'nin demokratikleşmesine ne gibi katkılar sunacak?

Dinç: Biz bu çalışmada, sözlü tarih yöntemiyle Türkiye'nin yakın geçmişindeki en önemli hadiselerden birine eğiliyoruz. Bir anlamda bir tarihçilik yapıyoruz. İnsanların tarihe ilgisi geçmişe duyduğu ilgiden kaynaklanmaz. Genel olarak bilinenin aksine, insanların tarihe ilgisi bugününe ve geleceğine dair planlarıyla ilgilidir. Bugün ve geleceğe dair kurgularımız bağlamında tarihe yöneliriz, hatta bazen tarihten yardım isteriz. Tabii bir de tarihin kapanmayan yaraları vardır ki, doğru bir yüzleşme ve hesaplaşma yapılmazsa hep peşiniz sıra gelir, kanamaya devam eder. Hakikat ortaya çıkarılmadığı, adalet teslim edilmediği sürece adeta lanetli bir hayalet gibi etrafınızda dolaşır. 1915'in laneti Türkiye'de hiç bitmeyen sınırsız bir şiddet ve kötülük olarak devam ediyor. 1915 sonrası yüzyıllık hikayemize bakılırsa, şiddetin, öldürmenin, acımasızlığın, hunharlığın yaşanmadığı bir tek an bulamayız. Yüzyıldır, şiddetin, ölümün ve kötülüğün bin bir çeşidini yaşamış bir toplumuz ve yaşamaya devam ediyoruz. Şiddetin topluma sirayeti ve acımasızlığın (bunu vicdansızlık olarak da okumak mümkün) bir etik haline geldiği dönem 1915'tir. Savunmasız ve masum olduğu bilinen insanların göz göre göre öldürülmesi toplumsal vicdanı çok derinlerde zedelemiştir. Bugün toplumun hala kendine gelememesinin ve acılarında ortaklaşamamasının en önemli nedenlerinden biri budur.

Bu perspektifle biz bu proje ile hakikatlerin ortaya çıkarılmasına bir katkı sunmaya gayret ediyoruz. Hakikatlerin ortaya çıkarılması adaletin tesisi için elzem bir adımdır. Ve Türkiye'nin demokratikleşmesi, ancak hakikatler ışığında bir yüzleşme ve hesaplaşma ile mümkündür.

- Bu çalışma güncel tartışmalara katkı sunacak mı?

Dinç: Elbette katkı sunacaktır. 1915'in yüzüncü yılı yaklaşırken Ermeni meselesi çok daha yoğun tartışılmaktadır. Ancak gerek Ermeni meselesi, gerekse 1915'e dair bilgilerimiz hala oldukça sınırlı ve yetersizdir. Genellikle tartışmanın "soykırım ve soykırım değil" ikiliğinde sıkışması meseleyi öncesi ve sonrasıyla bütünlüklü görmemizi engellemekte. Tartışmayı bu ikilikten çıkarıp, tarihsel bir zeminde yeni bir okumaya tabi tutmak, 1915'i ve sonrasını bunun üzerinden getirmek çok daha sağlıklı sonuçlara bizi götürecektir. Diyarbakır özgülünde 1915'in toplumsal hafızasını açığa çıkarmaya dönük yaptığımız bu çalışma, bize çok önemli veriler sunmaktadır. Az çok Diyarbakır'ın 1915'teki tablosunu çizmemize katkı sunan bu araştırma, yapılan ve yapılacak olan diğer çalışmalarla birlikte büyük fotoğrafı görmemize katkı sunacaktır düşüncesindeyim.

Kaynak: t24.com.tr